

چکیده:

هدف اصلی

اکثر برنامه‌ریزان در

کشورهای گوناگون، تحقق توسعه

است و هدف نهایی از توسعه، نیل

به توسعه پایدار به‌خصوص نوع انسانی آن

است. بدون تردید، یکی از مسائلی که مسئولان

برنامه‌ریزی مناطق گوناگون کشور با آن مواجه هستند،

خطر توسعه زیاد شهرهای اصلی و مراکز استانها در مقابل

توسعه نیافتگی یا کمتر توسعه یافتگی شهرهای کوچک و

نواحی روستایی است.

پژوهش حاضر به‌منظور تعیین سطح توسعه یافتگی بخشهای

گوناگون اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی شهرستانهای استان

قزوین و رتبه‌بندی آنها براساس میزان توسعه یافتگی برای هدایت

برنامه‌ریزان و سیاستمداران در تعیین اولویت سرمایه‌گذاری در

شهرستانها انجام گرفته است. بدین‌منظور، ۳۰ شاخص برای هریک

از شهرستانهای استان قزوین (آبیک، البرز، بویین‌زهره، تاکستان

و قزوین) به‌عنوان متغیرهای قابل استفاده در امر تحقیق، مورد

استفاده قرار گرفت.

روش کار در این پژوهش «توصیفی موردی» یا «ژرفانگر»

است. مهم‌ترین یافته‌های این پژوهش عبارت‌اند از:

الف) بین شهرستان قزوین و سایر شهرستانهای استان از نظر

توسعه اقتصادی و اجتماعی ناهماهنگی و عدم تعادل شدیدی وجود

دارد.

ب) شهرستان قزوین تنها شهرستان برخوردار است

و سایر شهرستانهای استان محروم هستند.

تقویت برنامه‌های درسی

علی اینانلو

کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری

E-mail: inanlou1356@yahoo.com

هدف نهایی: توسعه پایدار

تحلیل و تعیین درجه توسعه یافتگی شهرستانهای استان قزوین

کلیدواژه‌ها:

درجه توسعه‌یافتگی،
شاخصهای اقتصادی-اجتماعی،
استان قزوین، روش Z-SCORE

مقدمه

امروزه یکی از معیارهای بسیار رایج برای طبقه‌بندی مناطق متفاوت یک کشور، طبقه‌بندی براساس سطح توسعه‌یافتگی است که بر این اساس، مناطق کشور به دو بخش «توسعه‌یافته» و «توسعه‌نیافته» تقسیم می‌شوند [kalantari, 1997: 14]. پاتریک گدس که به پدر برنامه‌ریزی منطقه‌ای شهرت دارد معتقد است که برنامه‌ریزان برای درک خصوصیات مناطق و هدایت آنها به سوی توازن و تعادل، لازم است که طرحهای متفاوتی را برای توسعه، تدوین کنند و به اجرا درآورند [wheeler, 2006: 133]. بنابراین، برای توسعه اقتصادی یک منطقه باید در کل آن منطقه تعادل و هماهنگی (مثلاً یک استان) برقرار باشد. برای فراهم آوردن بستر توسعه اقتصادی و منطقه‌ای، مقایسه شاخصها در شهرستانهای یک استان در بخشهای گوناگون جمعیتی، اقتصادی و اجتماعی، در ابتدا و انتهای هر برنامه، ضروری است. این مهم به شناسایی وضع موجود همه شاخصهای توسعه در هر یک از شهرستانها و رتبه‌بندی آنها از نقطه نظر توسعه‌یافتگی یا محرومیت، با استفاده از روشهای علمی نیاز دارد. شناخت وضعیت برخورداری یا محرومیت شهرستانها، مسئولان برنامه‌ریزی استان را قادر خواهد ساخت تا در سیاست‌گذارها و تعیین اولویت سرمایه‌گذارها اصلاحات لازم را به عمل آورند و در حرکت به سوی عدالت اجتماعی توفیق یابند [امین بیدخت، ۱۳۸۵: ۱۸].

در این پژوهش تلاش بر این است که سطح توسعه‌یافتگی بخشهای گوناگون اقتصادی و اجتماعی شهرستانهای استان قزوین مشخص شود و برای استفاده‌های بعدی و هدایت برنامه‌ریزی (برای مثال در تعیین اولویتهای سرمایه‌گذاری در شهرستانها)، این شهرستانها براساس میزان توسعه‌یافتگی رتبه‌بندی شوند.

فرضیات مطرح در این پژوهش عبارت‌اند از:

۱. شهرستان قزوین بیشترین امکانات اقتصادی و اجتماعی را در

با توجه به این که مهم ترین قدم برنامه ریزی منطقه‌ای تعیین اهداف توسعه و کاهش عدم تعادلهاست، با تعیین درجات توسعه هریک از شهرستانها، تشخیص جهت و نوع توسعه امکان پذیر است

این استان به ترتیب تعیین شوند. با توجه به این که مهم ترین قدم برنامه ریزی منطقه‌ای تعیین اهداف توسعه و کاهش عدم تعادلهاست، با تعیین درجات توسعه هریک از شهرستانها، تشخیص جهت و نوع توسعه امکان پذیر است [آسایش و استلاجی، ۱۳۸۲: ۱۵۴].

موقعیت جغرافیایی

استان قزوین با ۱۵/۷۹۶ کیلومتر مربع مساحت در حوزه مرکزی ایران، در قسمت جنوب سلسله جبال البرز، بین مختصات جغرافیایی ۳۵ درجه و ۲۷ دقیقه تا ۳۶ درجه و ۴۵ دقیقه عرض شمالی و ۴۸ درجه و ۴۵ دقیقه تا ۵۰ درجه و ۵۰ دقیقه طول شرقی از نصف النهار گرینویچ واقع شده است. این استان با شش استان کشور هم مرز است و از شمال به استان گیلان، از شمال شرقی به استان مازندران، از شرق به استان تهران، از جنوب به استان مرکزی، از جنوب غربی به استان همدان و از غرب و شمال غربی به استان زنجان محدود است [اینانلو، ۱۳۸۰: ۶۵]. استان قزوین با توجه به موقعیت جغرافیایی خود، مانند پلی پایتخت کشور را به مناطق شمالی و غربی و کشورهای قفقاز و اروپا متصل می کند و به دلیل موقعیت مناسب، ضمن توسعه کشاورزی، صنعتی و خدماتی به یکی از قطبهای مهم توسعه کشور تبدیل شده است [اینانلو، ۱۳۸۶: ۴۶]. براساس آخرین آمار^۷، استان قزوین ۱/۱۴۳/۲۰۰ نفر جمعیت دارد و طبق آخرین تقسیمات کشوری^۸، استان قزوین پنج شهرستان (به نامهای: آبیک، البرز، بویین زهرا، تاکستان و قزوین)، ۱۹ بخش، ۴۶ دهستان و ۸۷۵ آبادی دارای سکنه دارد. هم چنین براساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵، بیشترین جمعیت استان در شهرستان قزوین (۵۴۰/۱۸۷ نفر) و کمترین مقدار آن در شهرستان آبیک (۹۱/۴۲۱ نفر) قرار گرفته است [www.sci.org.ir].

متغیرهای مورد مطالعه

در پژوهش حاضر، ۳۰ نوع متغیر مهم که در مجموع می توانند بیانگر ساختار کلی هریک از شهرستانهای استان باشند، مورد مطالعه و بررسی قرار گرفته اند که آمار آنها از دو منبع اصلی «سالنامه آماری ۱۳۸۴ استان قزوین» [سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان قزوین،

خود جای داده است.

۲. شکاف توسعه ای عمیقی بین شهرستانهای استان وجود دارد.

روش تحقیق

با توجه به این که هدف از انجام پژوهش حاضر، تعیین میزان توسعه یافتگی و رتبه بندی شهرستانهای استان قزوین از نظر برخورداری یا محرومیت بوده است، روش توصیفی یا ژرفانگر را برگزیدیم. تکنیک گردآوری اطلاعات، تحقیقات کتابخانه ای، بررسی اسناد و مدارک موجود، مراجعه به آمارنامه استان قزوین در سال ۱۳۸۴ و نشریه های رسمی دولتی است. با استفاده از روشهای «تجزیه فاکتورها»^۲ و «هم بستگی»^۳ به طبقه بندی و تجزیه و تحلیل اطلاعات می پردازیم.^۴ برای این کار از نرم افزار رایانه ای «spss»^۵ استفاده می شود. جامعه آماری این پژوهش شامل همه شهرستانهای استان قزوین (پنج شهرستان) بود.

تجزیه و تحلیل آماری داده ها

در دهه های اخیر، کاربرد روشهای کمی در برنامه ریزی منطقه ای به طور فزاینده ای افزایش یافته است [حسین زاده دلیر، ۱۳۸۰: ۱۴۵]. با این روشها می توان میزان نابرابری، توسعه یافتگی و یا توسعه نیافتگی مناطق متفاوت را بررسی و تعیین کرد. یکی از روشهای درجه بندی مناطق از نظر توسعه یافتگی، روش «z-score»^۶ است. این روش قادر است یک مجموعه را به زیرمجموعه های کم و بیش همگن تقسیم و درجات توسعه یافتگی هر کدام از زیرمجموعه ها را تعیین کند که روشی مناسب برای تعیین درجه بندی و مقایسه مناطق گوناگون با توجه به درجه توسعه یافتگی آنهاست [خوب آید، ۱۳۸۳: ۲۹]. استفاده از روش مذکور در ایران و نیز در سطح استانهای کشور به طور جداگانه، کمتر مورد توجه قرار گرفته است و به جرئت می توان گفت که در این خصوص، در مورد شهرستانهای استان قزوین اقدامی صورت نگرفته است.

در این پژوهش تلاش شده است با استفاده از روش فوق و با بهره گیری از ۳۰ نوع متغیر، شهرستانهای استان قزوین رتبه بندی شوند، درجه توسعه یافتگی آنها مشخص شود و اولویتهای توسعه در

رتبه‌بندی یا سطح‌بندی عبارت از تعیین لایه‌های لازم یک سازمان است که بر حسب تفکیک مقیاسهای کمی، واحدها را در سطوح مشابهی سازمان‌دهی می‌کند

در مرحله بعد انحراف معیار هر ستون (S) را از جدول محاسبه می‌کنیم:

$$S = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2}{n}}$$

با در دست داشتن میانگین و انحراف معیار هر ستون از جدول ۱، جدول Z (جدول ۲) را با ابعاد ۷×۳۰ تشکیل می‌دهیم:

$$Z = \frac{x_i - \bar{x}}{S}$$

در فرمول بالا، $\bar{x}$ میانگین ستون شاخصهای جدول و S انحراف معیار ستون شاخصهاست. به این ترتیب جدول Z به شکل جدول ۲ تشکیل می‌شود [عسگری، ۱۳۷۸].

درجه توسعه‌یافتگی

درجه توسعه‌یافتگی شهرستانها از طریق محاسبه مجموع Zها (مقادیر استاندارد شده) برای هر شهرستان به دست می‌آید. در این مرحله، مقادیر گوناگون موجود در هر سطر از جدول ۲ را برای هر یک از شهرستانها به دست می‌آوریم و در ستونی به نام «Z-score» قرار می‌دهیم.

رتبه‌بندی

رتبه‌بندی یا سطح‌بندی عبارت از تعیین لایه‌های لازم یک سازمان است که بر حسب تفکیک مقیاسهای کمی، واحدها را در سطوح مشابهی سازمان‌دهی می‌کند. دامنه‌های کمی به گونه‌ای انتخاب می‌شوند که اختلاف سطوح، اختلاف کیفی و وظایف و عملکردها را بیان دارند. سطح‌بندی می‌تواند به صورت روابط منسجم از کوچک به بزرگ و نظم سلسله‌مراتبی باشد [معصومی اشکوری، ۱۳۸۵: ۲۴]. به منظور نمایش بهتر نتایج پژوهش، رتبه توسعه‌یافتگی هر شهرستان را با استفاده از ستون Z-score تعیین می‌کنیم. در این مرحله، رتبه شهرستانها بر اساس کمترین امتیاز تعیین می‌شود. بدین ترتیب، شهرستانی که کمترین امتیاز را بین شهرستانها دارد، در اولویت‌بندی دارای رتبه اول

۱۳۸۶: ۷-۵۰] و «نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵» [مرکز آمار ایران، ۱۳۸۶: ۴۵-۸] مربوط به هر کدام از شهرستانهای استان قزوین، جمع‌آوری و مورد استفاده قرار گرفته‌اند (جدول ۱).

معرفی شاخصها

۱. تعداد شهرها؛ ۲. مجموع جمعیت؛ ۳. جمعیت ساکن در نقاط شهری؛ ۴. تعداد پزشکان عمومی؛ ۵. تعداد پزشک متخصص؛ ۶. تعداد دندان‌پزشک؛ ۷. تعداد داروساز؛ ۸. تعداد پیراپزشک؛ ۹. تعداد مراکز بهداشتی-درمانی (شهری و روستایی)؛ ۱۰. تعداد تخت‌های بیمارستانی وابسته به دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی و درمانی؛ ۱۱. خانه‌های بهداشت فعال روستاها؛ ۱۲. تعداد داروخانه‌ها؛ ۱۳. مرکز پرتونگاری؛ ۱۴. مرکز توانبخشی؛ ۱۵. تعداد آزمایشگاه؛ ۱۶. تعداد سینما؛ ۱۷. تعداد سالنهای وابسته به اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی؛ ۱۸. روستاهای گازرسانی شده؛ ۱۹. شهرها گازرسانی شده؛ ۲۰. تعداد پایانه‌ها؛ ۲۱. تعداد دفتر پست شهری؛ ۲۲. تعداد دفتر پست و مخابرات روستایی؛ ۲۳. تعداد صندوق پست شهری؛ ۲۴. تعداد صندوق پست روستایی؛ ۲۵. تعداد تلفن همراه؛ ۲۶. تعداد تلفن ثابت مشغول به کار؛ ۲۷. تعداد تلفن همگانی شهری مشغول به کار؛ ۲۸. تعداد تلفن همگانی در راه دور؛ ۲۹. نقاط روستایی دارای ارتباط تلفنی؛ ۳۰. تعداد واحدهای بانکی در پایان سال.

استانداردسازی متغیرها

با توجه به این که داده‌ها یا متغیرهای جدول ۱ مقیاسهای متفاوتی دارند، باید کاری کرد که دخالت مقیاسهای متفاوت از داخل جدول از بین برود تا بتوانیم مواردی را که مورد بررسی قرار می‌دهیم، با مقیاس خاصی با هم تطبیق دهیم. به همین منظور لازم است داده‌های مورد مطالعه (جدول ۱) را استاندارد کنیم. برای استاندارد کردن، ابتدا میانگین هر ستون را محاسبه می‌کنیم:

$$\bar{x} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n x_i$$

به لحاظ محروم بودن بیشتر شهرستانهای استان قزوین، چنین به نظر می‌رسد که این استان با وجود نزدیکی به پایتخت و دارا بودن موقعیت مناسب جغرافیایی و نیز منابع متعدد طبیعی و انسانی، یکی از استانهای محروم کشور است

برنامه‌ریزی است. آخرین رتبه نیز به برخوردارترین شهرستان تعلق می‌گیرد. چنانچه در جدول ۳ مشاهده می‌شود، شهرستان آبیک به‌عنوان محروم‌ترین شهرستان رتبه اول را در اولویت برنامه‌ریزی دارد. پس از آن به ترتیب شهرستانهای البرز، تاکستان و بوین‌زهرا دارای رتبه‌های دوم تا چهارم هستند. همچنین، شهرستان قزوین به‌عنوان برخوردارترین شهرستان، رتبه پنجم را به خود اختصاص داده است.

نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر، ارزیابی سطح توسعه‌یافتگی شهرستانهای استان قزوین بوده است که در این راستا و با بررسی و تحلیل ۳۰ نوع متغیر، نتایج زیر حاصل شد:

۱. از مقایسه درجه توسعه شهرستانهای استان قزوین در جدول ۲ درمی‌یابیم که ناهم‌انگهی و عدم تعادل شدیدی از نقطه‌نظر توسعه اقتصادی و اجتماعی بین شهرستانهای استان وجود دارد؛ به طوری که غیر از شهرستان قزوین، سایر شهرستانهای استان محروم هستند.

۲. شهرستان قزوین با فاصله بسیار زیادی نسبت به شهرستانهای دیگر قرار گرفته است. بدین ترتیب می‌توان گفت که شهرستان قزوین بیشترین امکانات اقتصادی و اجتماعی را در خود جای داده و تنها شهرستان برخوردار است. بنابراین صحت فرض اول پژوهش تأیید می‌شود.

۳. با مقایسه درجات توسعه‌یافتگی شهرستانها که از ۵۰/۲۳ مثبت (شهرستان قزوین) تا ۲۰/۵۳ منفی (شهرستان آبیک) متغیر است، به وجود شکاف توسعه‌ای عمیق بین شهرستانهای استان پی‌می‌بریم. با این حساب صحت فرض دوم پژوهش نیز تأیید می‌شود.

۴. به لحاظ محروم بودن بیشتر شهرستانهای استان قزوین، چنین به نظر می‌رسد که این استان با وجود نزدیکی به پایتخت و دارا بودن موقعیت مناسب جغرافیایی و نیز منابع متعدد طبیعی و انسانی، یکی از استانهای محروم کشور است.

پیشنهادها

با توجه به نتایج حاصل از این پژوهش به‌منظور برقراری تعادل و توازن منطقه‌ای و نیز حرکت به سوی عدالت اجتماعی که هدف نهایی

محقق از نوشتار حاضر است، پیشنهادهای زیر ارائه می‌شوند تا مسئولان برنامه‌ریزی استان، اصلاحات لازم را در سیاستها و تعیین اولویت در سرمایه‌گذاریها به‌عمل آورند:

۱. هدایت اعتبارات و سرمایه‌گذاریهای دولتی به‌سوی شهرستانهای محروم و کمتر توسعه‌یافته (به‌خصوص شهرستان آبیک). **راندینلی** نیز تأثیر سرمایه‌گذاریهای دولتی را در توزیع متعادل جمعیت و فعالیتهای تولیدی-اقتصادی مهم ارزیابی کرده است و بر توزیع راهبردی سرمایه‌گذاریها تأکید دارد [محمدی ده‌شمه، ۱۳۸۶: ۴۹].

۲. به دلیل موقعیت مناسب استان که حلقه ارتباطی فلات مرکزی ایران با استانهای شمال، شمال‌غرب، غرب و حتی کشورهای اروپایی است، بهره‌گیری از منابع متعدد طبیعی و انسانی و تنوع مطلوب آب و هوایی استان ضرورت دارد.

۳. متعادل کردن الگوی فعلی توزیع امکانات و خدمات و تمرکززدایی از شهرستان قزوین، به‌منظور بهره‌مندسازی تمام ساکنان استان از این امکانات و خدمات، برای رسیدن به عدالت اجتماعی و جلوگیری از مهاجرت بی‌رویه افراد از نواحی اطراف و شهرهای کوچک به شهرهای بزرگ‌تر و به‌خصوص شهر قزوین، راهکار مهمی است که باید مورد توجه برنامه‌ریزان استان قرار گیرد.

۴. گسترش بهره‌برداری از بخش کشاورزی و باغداری استان که می‌تواند در توسعه کلی استان مؤثر باشد. زیرا استان قزوین یکی از قطبهای مهم کشاورزی و باغداری کشور است و یک‌پنجم انگور، دو درصد پسته، شش درصد گردو و یک‌سوم زیتون کشور در استان قزوین تولید می‌شود. بدین ترتیب ضرورت دارد که این مهم در کانون توجه مسئولان برنامه‌ریزی استان قرار گیرد تا با تقویت این قابلیتها، توسعه موزون منطقه‌ای در سطح استان حاصل شود.

۵. توجه ویژه به دشت قزوین که در قسمت میانی استان قزوین قرار دارد و دارای حدود ۴۵۰۰ کیلومتر مربع وسعت است. این دشت برای جذب جمعیت از شرایط مناسب طبیعی برخوردار است و ضرورت دارد به‌عنوان یک ناحیه جغرافیایی که از وحدت و تجانس محیطی (توپوگرافی، اقلیمی و خاک‌شناسی) برخوردار است، مورد توجه ویژه قرار گیرد.

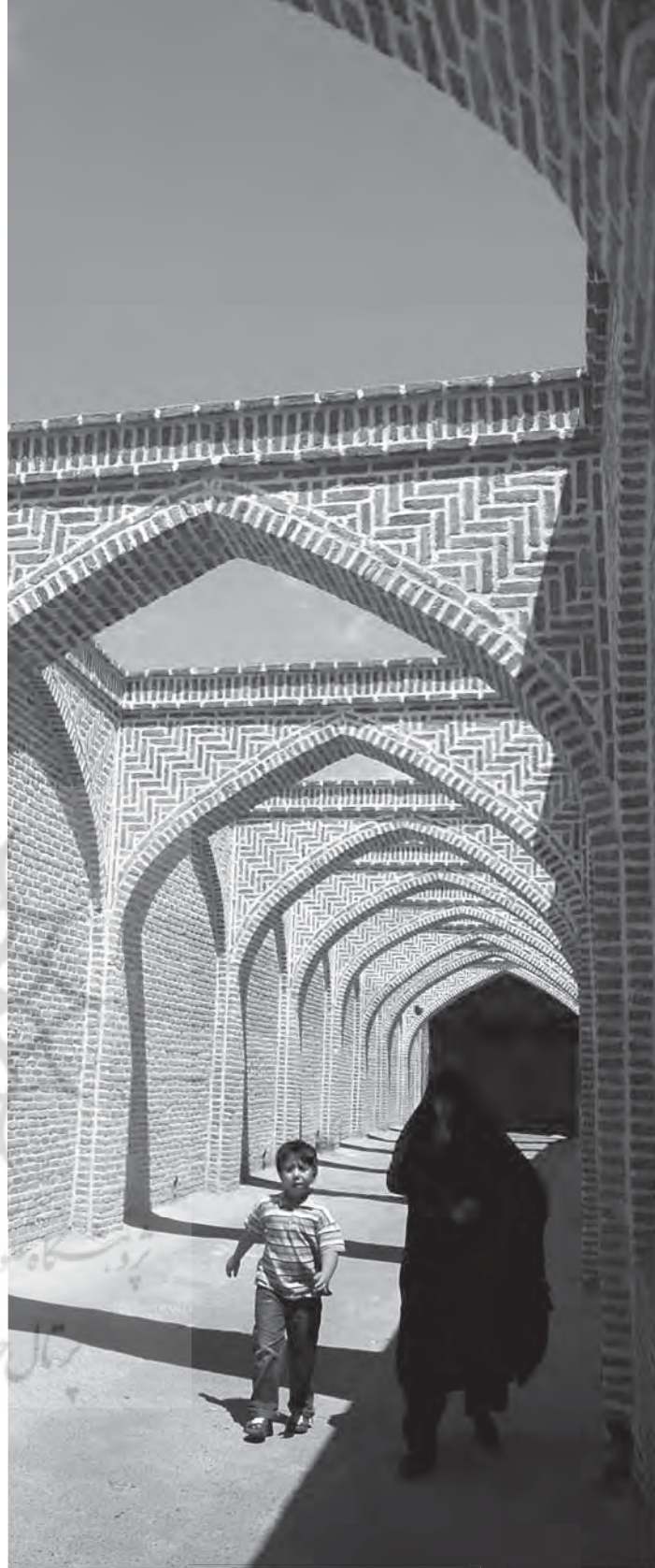
۶. بهره‌گیری از قابلیت‌های محیطی دشت قزوین به‌عنوان یک ناحیه،

جدول ۱. متغیرهای مورد مطالعه مربوط به شهرستانهای استان قزوین

شهرستان شاخص	انحراف معیار	میانگین	قزوین	تاکستان	بومین زهرا	البرز	آبیک
۱	۲/۰۳	۸/۴	۷	۵	۷	۳	۲
۲	۱۵۸۹۸۳/۵۰	۲۲۸۶۴۰	۵۴۰۱۸۷	۱۷۳۵۷۷	۱۵۵۸۱۹	۱۸۲۱۲۶	۹۱۴۲۱
۳	۱۴۰۳۶۱/۱۴	۱۵۵۵۹۵	۴۲۹۹۶۴	۱۰۶۴۵۲	۵۹۶۵۷	۱۳۱۲۶۹	۵۰۶۳۳
۴	۵۹/۲۳	۵۳/۲	۱۷۰	۳۱	۳۸	۱۰	۱۷
۵	۶۱/۸۱	۳۳/۶	۱۵۷	۰	۱۰	۰	۱
۶	۱۸/۰۷	۱۱	۴۷	۵	۲	۰	۱
۷	۳/۹۱	۲/۲	۱۰	۰	۱	۰	۰
۸	۵۱۹/۴۷	۴۱۰/۴	۱۴۳۰	۲۴۳	۲۷۸	۰	۱۰۱
۹	۱۴/۱۷	۲۰/۸	۴۸	۱۶	۲۰	۱۲	۸
۱۰	۲۶۶/۱۴	۱۴۳/۸	۶۷۵	۰	۴۴	۰	۰
۱۱	۳۴/۲۶	۵۴/۶	۱۰۵	۵۷	۷۶	۱۰	۲۵
۱۲	۲۴/۵۳	۲۳/۶	۷۲	۱۱	۸	۱۹	۸
۱۳	۹/۷۱	۸	۱۷	۳	۲	۷	۱
۱۴	۸/۸۲	۵/۴	۲۳	۱	۰	۲	۱
۱۵	۹/۵۶	۱۱/۴	۳۰	۱۰	۷	۷	۳
۱۶	۰/۸	۰/۴	۲	۰	۰	۰	۰
۱۷	۱/۲	۱/۶	۴	۱	۱	۱	۱
۱۸	۵/۰۱	۸	۲	۷	۱۶	۱۱	۴
۱۹	۱/۰۱	۳/۴	۳	۵	۳	۴	۲
۲۰	۰/۶۳	۱	۲	۱	۱	۰	۱
۲۱	۷/۱۱	۸/۶	۲۲	۸	۵	۷	۱
۲۲	۳۶/۸۱	۳۸/۴	۹۳	۲۴	۷۰	۰	۵
۲۳	۳۱/۸۳	۲۸/۶	۹۲	۱۶	۱۶	۹	۱۰
۲۴	۳۲/۹۴	۱۹/۲	۸۵	۲	۵	۰	۴
۲۵	۲۶۹۳۹/۰۵	۱۸۳۴۵/۲	۷۲۱۷۳	۵۹۳۸	۳۷۰۰	۶۴۱۵	۳۵۰۰
۲۶	۴۹۴۲۰/۵۹	۶۳۵۴۹/۴	۱۶۱۰۴۱	۳۹۸۲۶	۳۷۲۷۳	۵۲۵۷۸	۲۷۰۲۹
۲۷	۳۵۳/۵۸	۲۶۱/۴	۹۶۵	۱۰۴	۳۷	۱۴۰	۶۱
۲۸	۲۵۳/۳۶	۲۱۷/۸	۷۲۱	۹۰	۶۳	۱۴۷	۶۸
۲۹	۱۱۳/۹۰	۱۵۶	۳۴۵	۱۰۸	۲۲۰	۲۴	۸۳
۳۰	۱۰۷/۵۷	۵۶/۸	۱۷۶	۳۳	۳۰	۲۶	۱۹

جدول ۲. استاندارد متغیرهای مورد مطالعه مربوط به شهرستانهای استان قزوین

آبیک	البرز	بویین زهرا	تاکستان	قزوین	شهرستان
					شاخص
-۱/۳۸	-۰/۸۹	۱/۰۸	۰/۱	۱/۰۸	۱
-۰/۸۶	-۰/۲۹	-۰/۴۶	-۰/۳۵	۱/۹۶	۲
-۰/۷۵	-۰/۱۷	-۰/۶۸	-۰/۳۵	۱/۹۵	۳
-۰/۶۱	-۰/۷۳	-۰/۲۶	-۰/۳۷	۱/۹۷	۴
-۰/۵۳	-۰/۵۴	-۰/۳۸	-۰/۵۴	۲	۵
-۰/۵۵	-۰/۶۱	-۰/۵	-۰/۳۳	۱/۹۹	۶
-۰/۵۶	-۰/۵۶	-۰/۳۱	-۰/۵۶	۱/۹۹	۷
-۰/۶	-۰/۷۹	-۰/۲۵	-۰/۳۲	۱/۹۶	۸
-۰/۹	-۰/۶۲	-۰/۰۷	-۰/۳۴	۱/۹۲	۹
-۰/۵۴	-۰/۵۴	-۰/۳۷	۰/۵۴	۲	۱۰
-۰/۸۶	-۱/۳	۰/۶۲	۰/۰۷	۱/۴۷	۱۱
-۰/۶۴	-۰/۱۹	-۰/۶۴	-۰/۵۱	۱/۹۷	۱۲
-۰/۷۲	-۰/۱	-۰/۶۲	-۰/۵۱	۱/۹۶	۱۳
-۰/۵	-۰/۳۹	-۰/۶۱	-۰/۵	۲	۱۴
-۰/۸۸	-۰/۴۶	-۰/۴۶	-۰/۱۵	۱/۹۵	۱۵
-۰/۵	-۰/۵	-۰/۵	-۰/۰۵	۲	۱۶
-۰/۵	-۰/۵	-۰/۵	-۰/۰۵	۲	۱۷
-۰/۸	۱/۶	۱/۶	-۰/۲	-۱/۲	۱۸
-۱/۳۹	۰/۵۹	-۰/۴	۱/۵۸	-۰/۴	۱۹
۰	-۱/۵۹	۰	۰	۱/۵۹	۲۰
-۱/۰۷	-۰/۲۳	-۰/۵۱	-۰/۰۸	۱/۸۸	۲۱
-۰/۹۱	-۱/۰۴	۰/۸۶	-۰/۳۹	۱/۴۸	۲۲
-۰/۵۸	-۰/۶۲	-۰/۴	-۰/۴	۱/۹۹	۲۳
-۰/۴۶	-۰/۵۸	-۰/۴۳	-۰/۵۲	۲	۲۴
-۰/۵۵	-۰/۴۴	-۰/۵۴	-۰/۴۶	۲	۲۵
-۰/۷۴	-۰/۲۲	-۰/۵۳	-۰/۴۸	۱/۹۷	۲۶
-۰/۵۷	-۰/۳۴	-۰/۶۳	-۰/۴۵	۱/۹۹	۲۷
-۰/۵۹	-۰/۲۸	-۰/۶۱	-۰/۵	۱/۹۹	۲۸
-۰/۶۴	-۱/۱۶	۰/۵۶	-۰/۴۲	۱/۶۶	۲۹
-۰/۳۵	-۰/۲۹	-۰/۲۵	-۰/۲۲	۱/۱۱	۳۰
-۲۰/۵۳	-۱۴/۷۸	-۶/۱۹	-۸/۷۴	۵۰/۲۳	Z-score
۱	۲	۴	۳	۵	R

استان قزوین، جاذبه‌های گردشگری فراوانی دارد. در این استان تقریباً جایی نمی‌توان یافت که برای گردشگران خالی از لطف و جذابیت باشد

جدول ۳. رتبه‌بندی و تعیین اولویت توسعه در شهرستانهای استان قزوین

شهرستان	آبیک	البرز	تاکستان	بویین‌زهر	قزوین
رتبه توسعه‌یافتگی	۲۰/۵۳-	۱۴/۷۸-	۸/۷۴-	۶/۱۹-	۵۰/۲۳
اولویت برنامه‌ریزی	۱	۲	۳	۴	۵

تا بتوان به توسعه موزون منطقه‌ای رسید و شکافهای مطرح در این پژوهش را تعدیل کرد. بخش اعظم دشت قزوین در حوزه استحفاظی شهرستان آبیک قرار دارد و شهرستان مذکور نیز محروم‌ترین شهرستان استان به لحاظ برخورداری از امکانات است. بدیهی است اجرا و نظارت برنامه آمایش سرزمین می‌تواند مهم‌ترین قدم در این راستا باشد.

۷. از آن‌جا که جنوب و شرق شهرستان آبیک به سبب وجود تنگناهای طبیعی، مانند کمبود آب و گاه شوری خاک و آب، قابلیت کشاورزی، باغداری و ایجاد کارخانجات صنعتی را ندارد، برنامه‌ریزان و مسئولان استان با تغییر رویکرد در کاربری اراضی، از جمله گرایش به کاربری‌های نوین نظیر آموزش و تحقیقات نظامی، مرغداری، دام‌پروری و پرورش ماهی، به توسعه شهرستان آبیک اقدام کنند و به توسعه موزون منطقه‌ای در سطح استان گام نهند.

۸. توجه ویژه به مناطق باستانی استان. استان قزوین، جاذبه‌های گردشگری فراوانی دارد. در این استان تقریباً جایی نمی‌توان یافت که برای گردشگران خالی از لطف و جذابیت باشد. یکی از این جاذبه‌ها، تپه‌های باستانی است که به خاطر آثار تاریخی به‌دست آمده از آنها اهمیت فراوانی دارند. این تپه‌ها بدون شک رازهای ناگفته بسیاری را از تاریخ سکونت جوامع بشری ساکن این سرزمین در سینه خود نگه داشته‌اند که به‌عنوان امکانات بالقوی گردشگری، می‌توانند جایگاه مهمی را برای این استان به‌دست آورند. تپه حاجی‌آباد آبیک و قره‌تپه بویین‌زهر از جمله آنها هستند. با معرفی و توجه ویژه به این مناطق باستانی می‌توان به توسعه اقتصادی در شهرستانهای مذکور دست یافت. ۹. درنهایت این‌که براساس یافته‌های این پژوهش، شهرستانهای محروم آبیک و البرز به ترتیب اولویتهای اول و دوم را در زمینه انجام برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری جهت‌دار و هدفمند در سطح استان قزوین دارند (نقشه ۱).

پی‌نوشت

1. Case study
2. Factor Analysis
3. Correlation
۴. نگاه کنید به: زیاری، ۱۳۸۳؛ حسین‌زاده دلیر، ۱۳۸۰؛ فرجی دانا، ۱۳۷۱.
۵. نگاه کنید به: کلانتری، ۱۳۸۲ شرکت آمارپردازان، ۱۳۷۷ و ماهنامه آموزشی-خبری کاما، ۱۳۸۰.
۶. Z-score که گاهی هم آن را standard-score می‌گویند، یکی از مجموعه‌های بسته نرم‌افزاری spss است [خوب‌آیند، ۱۳۸۳].

۷. مرکز آمار ایران، سرشماری عمومی نفوس و مسکن، ۱۳۸۵.
  ۸. وزارت کشور، عناصر واحدها و تقسیمات کشوری، دی‌ماه ۱۳۸۶.
9. Randinelli

منابع

۱. آسایش، حسین و علیرضا استعلاجی. اصول و روشهای برنامه‌ریزی ناحیه‌ای (مدلهای، روشها و فنون). انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهرری. چاپ اول. ۱۳۸۲.
۲. اینانلو، حسین و دیگران. جغرافیای استان قزوین. شرکت چاپ و نشر کتابهای درسی ایران. ۱۳۸۶.
۳. اینانلو، علی. «برنامه‌ریزی مسکن: تحلیلی بر عرضه و تقاضای مسکن در شمال شهر قزوین». پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه تربیت مدرس. ۱۳۸۰.
۴. امین بیدخت، علی‌اکبر. «رتبه‌بندی سطح توسعه‌یافتگی شهرستانهای استان سمنان». رشد آموزش جغرافیا. شماره ۷۶؛ دوره بیست‌ویکم؛ پاییز ۱۳۸۵.
۵. حسین‌زاده دلیر، کریم. برنامه‌ریزی ناحیه‌ای. انتشارات سمت. تهران. ۱۳۸۰.
۶. خوب‌آیند، سعید. «بررسی و تعیین درجه توسعه‌یافتگی شهرستانهای استان ایلام». رشد آموزش جغرافیا. شماره ۶۹. سال نوزدهم. زمستان ۱۳۸۳.
۷. زیاری، کرامت‌اله. اصول و روشهای برنامه‌ریزی منطقه‌ای. دانشگاه یزد. چاپ سوم. ۱۳۸۳.
۸. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان قزوین. ۱۳۸۶.
۹. سال‌نامه آماری استان قزوین، ۱۳۸۴.
۱۰. شرکت آمارپردازان. راهنمای کاربران spss 6.0 for windows (جلد دوم). مرکز فرهنگی-انتشاراتی حامی. تهران. ۱۳۷۷.
۱۱. عسگری، علی. درس‌نامه اصول و مبانی برنامه‌ریزی منطقه‌ای، دوره کارشناسی‌ارشد. دانشگاه تربیت مدرس. تهران. ۱۳۷۸.
۱۲. فرجی دانا، احمد. آمایش سرزمین و توسعه فضایی یکپارچه؛ تحقیقات اقتصادی دانشگاه تهران؛ شماره ۴۶، ۱۳۷۱.
۱۳. کلانتری، خلیل. پردازش و تحلیل داده‌ها در تحقیقات اقتصادی-اجتماعی با استفاده از spss. انتشارات شریف. تهران. ۱۳۸۲.
۱۴. محمدی ده‌چشمه، پژمان. «تحلیل مکانی-فضایی ساختار اقتصادی اشتغال در استان چهارمحال و بختیاری به روش ضریب مکانی». رشد آموزش جغرافیا. شماره ۷۹. دوره بیست‌ویکم. تابستان ۱۳۸۶.
۱۵. مرکز آمار ایران. سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۸۵. نتایج تفصیلی شهرستانهای استان قزوین. چاپ‌خانه مرکز آمار ایران. ۱۳۸۶.
۱۶. مرکز اسناد دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی و درمانی تهران. ماه‌نامه آموزشی-خبری کاما. شماره ۳. ۱۳۸۰.
۱۷. معصومی اشکوری، سیدحسن. اصول و مبانی برنامه‌ریزی منطقه‌ای. انتشارات پیام. تهران. چاپ سوم. زمستان ۱۳۸۵.
۱۸. وزارت کشور. عناصر و واحدهای تقسیمات کشوری. دی‌ماه ۱۳۸۶.
19. Kalantari, khalil, Public Policy and Regional Pattern of Industrialization in Iran, The Indian Geographical Journal, vol 72, 1997.
20. Wheeler, M. Stephan, Planning for Sustainability, Creating Livable, Equitable and Ecological Communities, London and New York. Routledge Press, 2006.
21. www.sci.org.ir